

УДК. [329+329.058](477)

ПОЛІТИЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ І ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Ірина Кіянка

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська 1, м. Львів 79000, Україна, filos@franko.lviv.ua*

Розглянуто поняття стабільності, як однієї із важливих цінностей демократичного суспільства. Політичні партії відіграють певну роль у різних аспектах політичного життя і сприяють досягненню стабільності в суспільстві.

Ключові слова: стабільність, політична партія, лобі.

Суспільний розвиток є безперервним процесом, етапи політичної стабільності змінюються періодами трансформацій. Існує велика кількість концепцій, парадигм суспільного життя, що потребують переосмислення і критичної оцінки, пошуку нових способів вирішення певних проблем. Суттєві зміни відбуваються сьогодні в політичній сфері.

Комплекс проблем, що пов'язані із теорією політичної стабільності привертає увагу політологів, соціологів, істориків. Політичної стабільності неминуче пов'язана з етнічними, соціальними, релігійними політичними конфліктами.

Конфліктне середовище виникає тоді, коли відбувається певна трансформація ідей, поглядів у всіх сферах життя, суспільство переходить від однієї системи до іншої. У процесі переходу від тоталітаризму до демократичного суспільства з'являються нові об'єктивні й суб'єктивні конфліктогенні фактори. Йозеф Тезінг зокрема зазначав: "Група країн, переважно представники Центральної, Східної, Південно-Східної Європи стикаються з цілком новою ситуацією. Лідери, що діють у цих державах змушені після краху соціалізму заново задумувати й формувати суспільство та політичну систему, не можуть спиратися на історичні зразки. Їх просто немає. Подібна зміна системи – це незвична операція з елементом невизначеності, вона охоплює фактор часу, так само як і головне питання ідей впорядкування, визначених для цього проекту. Окрім того, слід врахувати зв'язок мислення, уявлень про цінності, поведінку та запити людей з труднощами цього процесу" [1, с.12–24].

Трансформація означає перебудову, перетворення, зміну ідей, цінностей, структур та знарядь влади. Необхідно враховувати масштабність цього процесу. У суспільстві відбувається своєрідне оновлення завдяки тенденціям стабілізації та нестабільності, які взаємодоповнюють одна одну і є певними моментами розвитку. Перетворення будь-якої з них в абсолютну тенденцію, в самоціль, призводить до самознищення.

Політичну стабільність можна визначати як стан політичної системи суспільства, сукупність зв'язків між різними політичними суб'єктами, для яких характерна певна стійкість, єдність, цілісність, здатність до ефективності й конструктивності.

Якостями політичної стабільності є ефективність влади та її послідовність і визначеність порядку, умови прийняття та реалізації рішень, легітимність системи і здатність адекватно реагувати на зовнішні зміни, ступінь застосування сили. Стабільність завжди була однією з центральних цілей і цінностей суспільства.

24 серпня 1991 р., коли було проголошено "Акт про незалежність України", головною метою було збереження зовнішнього та внутрішнього спокою, проведення корекції політичної стабільності України, забезпечення політичних свобод українського народу. На жаль, виникли непередбачені проблеми, пов'язані з економічною кризою, соціальною незахищеністю населення. Ігнорування суспільних проблем, зволікання із їх вирішенням призвело до конфліктної ситуації, аполітичності населення, викликало недовіру до дій влади.

Західні експерти пропонують низку заходів щодо збереження політичної стабільності. Дане явище є характерною рисою для країн з нерозвиненими демократичними інститутами, чим зумовлюється небезпека монополізації влади олігархічними групами. Ефективні реформи у суспільстві ґрунтуються на колективному лідерстві, поетапності реформ, чіткому визначенні політичного часу, сильній політичній владі.

Політолог Соотла розглядає два сценарії вирішення політичної стабільності. Перший – витіснення із суспільства таких елементів і структур, які не входять в чисту логіку його функціонування. Тому періодично, на думку науковця, слід підключати в процес діяльності системи зовнішні елементи. Таким чином створюється зовнішнє або часткове вирішення проблеми і досягнення стабільності лише в політиці, нехтуючи іншими галузями, зокрема економічною і соціальною. Водночас, внутрішні проблеми, що панують в державі виходять за її межі, поширюються в часі й просторі, відбувається глобалізація вирішення проблеми. Тоді конфліктні

ситуації стають універсальними і повертаються назад до цього ж суспільства у різних проявах – прямих чи опосередкованих [2, с.165–171].

Другий шлях – це пряме придушення чи знищення “чужорідних” елементів. Впроваджувались ідеології, де були задіяні механізми досягнення соціальної однорідності суспільства (на зразок фабрики, що функціонує за одним універсальним планом). Панували політичні прагнення цілковито асимілювати елементи, ізолювати внутрішню структуру від впливу оточуючого середовища, як це було, зокрема, в СРСР, де суспільні протиріччя, міжнаціональні стосунки витіснялись в “глухий кут”. У таких суспільствах проходила стандартизація політичного життя, що призвело до виникнення масової культури. Своєрідний вибух незадоволення відбувся наприкінці 80–х р. ХХ ст., він і засвідчив нестійкість цієї політичної системи. Виникли нові незалежні держави на карті Європи й Азії.

Політична стабільність уможливорює зміни, але одночасно здатна формувати підтримку оптимальності й ефективності існуючого політичного режиму. Одним із стабілізуючих чинників є наявність соціальних каналів для запобігання протесту, легалізації конфлікту, своєчасна інституціоналізація соціально-економічних змін, прийняття відповідних правових актів, які забезпечують вирішення конфліктів, запобігають насильству та примусу. [3, с. 92–112]

Коли право, як найбільш універсальний регулятор суспільних відносин, взаємодіє із соціальними спільнотами, тоді режим розвалюється в рамках законодавчого процесу. З огляду на те, що єдиним джерелом влади в демократичному суспільстві є народ, законодавець простежує характер зворотного зв'язку, вдосконалюючи норми права, уникаючи старих цілей, приводячи законність у той стан, що є адекватний суспільству.

В основу нестабільності суспільства закладено соціальні і політичні катаклізми. Періодичні кризи, на думку С.Рогачова, призводять до рівноваги, але водночас вони створюють нові альтернативи для розвитку, нові комбінації елементів і структур суспільства, де своєрідну роль відіграють еліта й маргінали.

Еліта, що має певні привілеї, права, виконує свої функції і роль, що безумовно залежить від суспільства. Еліта повинна оперувати місіонерською свідомістю, гострим сприйняттям світу, а самі конфлікти є вдосконаленням для еліти. Маргінали або контреліта, як правило, орієнтуються на знищення політичної стабільності.

Середній клас повинен урівноважувати обидва прошарки. Політична стабільність, яка виникає в результаті вирішення протиріч, може призвести до політичної стагнації, застою, згортання змін. Стагнація набирає

найширшого розмаху тоді, коли стабілізуючі механізми якісних змін перестають діяти. Головними її ознаками є пасивність населення, невирішеність конфліктної ситуації [4. с. 16–19].

Дослідник Толчинський виділяє два способи подолання кризових явищ: перший – пошук різними соціальними групами тих шляхів, які ведуть до спільної мети. Це своєрідне досягнення згоди між опонентами, розв'язання проблем, які виникають між спільнотами.

Другий спосіб полягає в ефективному управлінні, що спирається на владні функції і передбачає прийняття та виконання владних зобов'язуючих рішень. Тільки в поєднанні двох аспектів політична стабільність може виступати, як значиме соціальне явище [5].

Демократичне суспільство важко уявити без політичних партій, вони є головними інститутами будь-якої політичної системи. Партії, на думку С. Бабія, виконують функцію посередництва між суспільством і державою, оскільки антагонізм, властивий для відносин між державою і соціальними спільнотами, а політичні партії спрямовують стихійну енергію в русло конституційної боротьби.

Наприклад, народна партія Німеччини – Християнсько-Демократичний Союз (ХДС), яка виникла після війни у 1945 р., зуміла об'єднати в собі широкий спектр інтересів, потреб та запитів. До неї увійшли представники різних груп, релігій, спільнот та об'єднань, що сповідують певні етичні, матеріальні та політичні принципи.

Лише велика партія, яка охоплює усі верстви населення, могла відбудувати зруйновану Німеччину. До неї належали працедавці та робітники, селяни і середні підприємці, службовці, інтелігенція, біженці. Етичними засадами ХДС була і є надійна міць і гнучкість, які необхідні для того, щоб злагодити і подолати природну атмосферу напруги всередині великої партії. Політика побудована на принципах християнської відповідальності, стала головною передумовою цього успіху. Попри великі розбіжності, напруга пом'якшується шляхом інтеграції та компромісу. Слід не лише залучати широкі маси виборців, а й об'єднати різні інтереси, продемонструвати згуртованість і політичну дієздатність.

Партійна структура повинна займатися проблематикою, яка охоплює повсякденний спектр інтересів, потреб своїх членів та виборців. Функціональність діяльності визначає обличчя партії не лише в очах виборця, а й для партійного членства.

Якість партійної програми виявляється у тому, наскільки адекватно у ній концептуалізуються конкретні заходи найближчого часу. Тут відіграє

значну роль прагматизм партії, де чітко вказано час, простір, умови реалізації програмної частини партії, планування дій партії і здатність до адаптації.

Зауважимо, що партії повинні виражати інтереси суспільства, і водночас сповідувати певну ідеологію. В основі цієї ідеології – найважливіші проблеми суспільства, взаємини між громадянином і соціальною групою.

Однією з вирішальних умов стабільного функціонування будь-якого політичного режиму є прийняття громадянського суспільства, чинних політико-правових норм, що сприяють функціонуванню певної політичної системи. Партії залучаючи нових членів, мають вплив на формування громадської думки. Це впливає на рівень поінформованості суспільства про концепції, програми, проекти та наміри партії, а також про діяльність конкретних політичних діячів. Прикладом тісної співпраці і взаємодії є партія лобіювання в США – “Загальне Благо”, яка від часу свого виникнення в 1970 р. зуміла об’єднати у своїх рядах спочатку 100 000 членів, а через місяць число зросло до 150 000 чоловік. У 1975 р. членство в партії “Загальне Благо”, сягнуло 320 000 чоловік. Штаб-квартира партії, засновником якої був Джон Гарднер, знаходиться у Вашингтоні. Усі структури, на думку Гарднера, можна об’єднати навколо однієї ідеї. Із середини 70-х років у цій партії став популярний вислів: “Подзвони своєму представнику влади, тому що Ти його вибрав, – і він захистить твої інтереси”. Тоді актуалізувалась проблематика політичної етики керівництва держави, лідерів політичних партій.

Основна мета діяльності “Загального Блага” – досягнення консенсусу між різними гілками влади, лобіювання громадських інтересів і вирішення проблем шляхом компромісу, або загальної згоди. Консенсус є певною відповідальністю політичних партій, лідерів і керівництва за свою діяльність.

“Загальне Благо” – одна з найпопулярніших партій у США, завдяки їй загальновідомим стало гасло : “Якщо ти не можеш довіряти уряду, тоді зроби його кращим”. Але це американський варіант діяльності політичних партій і організацій, щодо українського варіанту існування політичних партій, тут виникає інша проблема [6, с.33–36].

Нові політичні партії, об’єднання, рухи, у своїй діяльності керуються тими ж стереотипами, вони вимагають, щоб саме їхні політичні погляди та позиції неодмінно поділяла держава. Партіям не вдалося створити цілісної державної політики, яка сприяла б переходу від виснажливого взаємного поборювання до вирішення конкретних економічних проблем. І хоча у своїх програмах майже всі політичні сили виступають за формування правової держави, за примат прав і свобод людини і народу, консенсусу все ж не вдається досягнути. У цьому виявляється парадоксальність політичних процесів в Україні: всі політичні суб’єкти декларують себе прихильниками

права, свободи, демократії та гуманізму, і водночас на власний манер пояснюють ті ж поняття – суверенітет, стабільність, політика. Своїми діями і вчинками дискредитують і демократичні засади, сприяючи утвердженню олігархічної системи, у якій, здебільшого, керуються власними інтересами. Демократичні сили, починаючи з 1991 р., отримавши підтримку населення, не провели необхідних реформ, втратили свої позиції та важелі впливу на перебіг суспільних процесів. [7]

Знову стає популярною програма Комуністичної партії України, що проголошує популістські гасла: соціальна справедливість, чесна праця, реальне народовладдя у формі рад, рівноправність віросповідання, безплатна освіта, медичне обслуговування. В українському суспільстві існує ймовірність концентрації усієї повноти влади в руках одного політичного угруповання, як передумови політичної стагнації. Визначальними моментами політичної стабільності є якість взаємовідносин головних політичних сил в процесах суспільних трансформацій [8].

Як зазначає Данілов – політична стабільність виникає тоді, коли створено базу відповідального консенсусу в прийнятті та виконанні рішень, враховано часові терміни. А. Данілов, аналізуючи суспільний розвиток колишніх республік СРСР, сьогодні незалежних держав, виділяє три групи. До першої належать такі республіки, де простежується певна політична стабільність, розвиваються демократичні форми врегулювання громадських проблем, формується база для суспільного консенсусу. Існує 10-бальна шкала оцінки [9].

Литва – 9,5%
Казахстан – 9,0%
Росія – 8,0%
Узбекистан – 8,0%
Туркменистан – 8,0%

До другої групи віднесено країни з нижчим рівнем політичної стабільності. У державах цієї групи проведено деякі реформи, водночас існує значна конфронтація між реформістськими та консервативними силами, ліберально-демократичними та радикально-національними рухами :

Латвія – 7,0%
Естонія – 6,5%
Білорусь – 6,0%
Україна – 5,5%
Вірменія – 5,0%
Молдова – 4,5%

Третю групу складають держави, де немає політичної стабільності:

Азербайджан – 3,0%

Таджикистан – 2,5%

Грузія – 2,0%

Дослідження були проведені у 1994 р., в період певних політичних компромісів. Політична стабільність, яка спостерігалася у середині 1990-х років, поступово втратила свій пріоритет.

Програмна строкатість та розбіжності між політичними партіями зумовлюють зростання аполітичності українського народу, дестабілізують ситуацію. Через це перспективи суспільного поступу в Україні багато в чому залежать від того, чи політичні партії зуміють консолідувати суспільство для вирішення спільних інтересів, інтересів конкретного громадянина, тим закладаючи фундамент політичної стабільності й правового спільства.

-
1. *Тезінг Й.* Трансформація, демократія та політичні партії – завдання та призначення // Політичні партії в демократичному суспільстві. К., 1997.
 2. *Кульчар К.* Политический конфликт // Политология вчера и сегодня. М., 1991.
 3. *Соотла Г.* Революции и конфликты в жизни общества: модели развития революционных кризисов // Из курса лекций по политологии. Таллин, 1991.
 4. *Поппер К.* Відкрите суспільство і його вороги. К., 1994. Т.2. С.16-19.
 5. *Талчинский Б.А.* Политический компромис: современная проблематика // Государство и право. 1995. №12. С. 85.
 6. *Рогачев С.* Социальная доминанта политического конфликта // Политические конфликты: от насилия к согласию. М., 1996.
 7. *Піча В., Стеблич Б.* Політичні партії у політичній системі суспільства. Л., 1994.
 8. *Бабій С.* Політичні партії і державна влада // Трибуна, 1997. № 9, 10. С. 30.
 9. *Данілов А.* Переходное общество. Минск, 1997.
 10. Політичні партії України / За ред. Якушика В.М. К., 1996.

POLITICAL STABILITY AND THE INFLUENCE OF POLITICAL PARTIES

Iryna Kiyanka

*Ivan Franko National University of Lviv Universytetska St., 1
79000 Lviv Ukraine filos@franko.lviv.ua*

The transitional period from the totalitarian regime to the democratic society is characterized by various changes of the ideas, the theories and values. Political stabilization is the state of the political system, if there is integration of the elements, which have been leading, to the effectiveness. The parties are the main institutions of the political system. It fulfills the function of the mediator between the society and the state. The democratic society is impossible without political parties

Stability is one of the important values of the democratic society. Political parties play role in the different aspects of political life and promote to achieve stability in society.

Key words: stability, political party, lobby.

Стаття надійшла до редколегії 11.1999

Прийнята до друку 10.2001